

UZAICINĀJUMS IESNIEGT ATSAUKSMES PAR INICIATĪVU (bez ietekmes novērtējuma)

INICIATĪVAS NOSAUKUMS	Stratēģija "Tiesības palikt: tavs reģions, tava nākotne"
VADOŠAIS ĢD UN ATBILDĪGĀ NODAĻA	REGIO ĢD – DDG.02 (Pilsētas, kopienas, cilvēki)
PAREDZAMĀIS INICIATĪVAS VEIDS	Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai
ORIENTĒJOŠAIS LAIKS	2026. gada 4. cet.
PAPILDINFORMĀCIJA	–

A. Politiskais konteksts, problēmas definīcija un subsidiaritātes pārbaude

Politiskais konteksts

Ziņojumā, ko sagatavojuši Augsta līmeņa darba grupa kohēzijas politikas nākotnes jautājumos, norādīts, ka 2023. gadā reģionos, kuros IKP uz vienu iedzīvotāju bija zemāks nekā 2000. gadā, dzīvo vairāk nekā 60 miljoni ES iedzīvotāju. Vēl 75 miljoni dzīvo reģionos, kuros izaugsme ir tuvu nullei. Kopā aptuveni 135 miljoni cilvēku, t. i., gandrīz **viena trešdaļa ES iedzīvotāju, dzīvo vietās, kas pēdējās divās desmitgadēs ir pamazām atpalikušas.**

2024. gada ziņojumā "Much more than a market:empowering the Single Market to deliver a sustainable future and prosperity for all EU citizens" Enriko Leta brīdināja, ka tad, ja **reģionālās un teritoriālās atšķirības netiks novērstas, varētu izveidoties jauna neapmierinātības ģeogrāfija**, kurā cilvēki jūtas atstāti novārtā. Teritorijās, kurās trūkst ekonomisko iespēju, bieži vien ir slikta piekļuve pakalpojumiem, un tas savukārt ekonomiskās iespējas ierobežo vēl vairāk un var cilvēkus spiest pārcelties. Kā atkārtoti apstiprināts Dragi ziņojumā par Eiropas konkurētspējas nākotni, sociālekonomiskās atšķirības starp reģioniem un ES dalībvalstīm var apgrūtināt arī Eiropas konkurētspēju.

Letas ziņojumā ierosināts vienotā tirgus padziļināšanu papildināt ar darbībām, kuras palīdzētu nodrošināt, ka visi ES iedzīvotāji neatkarīgi no dzīvesvietas var gūt labumu no spēcīgāka iekšējā tirgus un piedalīties tajā. **Brīvība pārvietoties un brīvība palikt sevis izvēlētajā kopienā** būtu jāpilnveido un jānostiprina kopā.

Kā izklāstīts **Komisijas priekšsēdētājas Urzulas fon der Leienas pilnvarojuma vēstulē priekšsēdētājas izpildvietniekam Fito**, Eiropas Komisija ir apņēmusies novērst reģionālās atšķirības, lai visi iedzīvotāji varētu faktiski izmantot savas **tiesības palikt vietā, ko viņi dēvē par mājām**. Šo centienu ietvaros Komisija palīdzēs mobilizēt reformas un investīcijas, kas atbalstīs kopienu uzplaukumam vajadzīgo, proti, ir vajadzīga dinamiska vietējā ekonomika, kvalitatīvas darbvietas, sabiedriskie pakalpojumi un privātās darbības, izglītība un prasmes, pienācīga infrastruktūra, piemēram, savienotība enerģētikas, transporta, ūdens resursu un digitālajā jomā, un pamatpakalpojumi, piemēram, veselības aprūpe, bērnu aprūpe, skolas un piemēroti mājokļi. Bez strukturētas pieejas un pastāvīgām investīcijām iedzīvotāji un ekonomikas un sociālie aktori nevarēs aizstāvēt savas tiesības dzīvot, strādāt un veikt uzņēmējdarbību Eiropas Savienībā tur, kur viņi to vēlas.

Problēma, ko plānots risināt ar iniciatīvu

Kohēzijas politikai ir būtiska nozīme, jo tā palīdz mazināt reģionālās atšķirības, sasniegt taustāmus rezultātus visā ES un nodrošināt, ka pārcelšanās joprojām ir brīva izvēle, nevis pienākums. Tomēr ES

joprojām pastāv ekonomiskās atšķirības, jo vairāk nekā 25 % ES iedzīvotāju dzīvo teritorijās, kurās ienākumu līmenis ir zemāks par 75 % no ES vidējā rādītāja.

Katram reģionam ir savs attīstības sākumpunkts, vajadzības un spējas. Tomēr dažus reģionus akūtas problēmas un pārmaiņas skar daudz vairāk, ņemot vērā to nošķirtību, ģeogrāfiskās īpatnības, tostarp eksponētību klimata pārmaiņu riskiem, vai specifisko sociālekonomisko situāciju. Dažos reģionos izaugsme, labklājība un konkurētspēja stagnē vai sarūk; tādējādi tiek ierobežota augstvērtīgu darbvietu pieejamība un reģioni riskē nokļūt apburtajā lokā, ko raksturo ilgstoši zemas vai negatīvas izaugsmes, produktivitātes un nodarbinātības periodi. Šāda situācija bieži vērojama attālajos reģionos, kuros ir ierobežotas ekonomiskās un nodarbinātības iespējas un grūtības piekļūt pamatpakalpojumiem. Turklāt daudzi ES reģioni saskaras ar tādām akūtām pārmaiņām kā iedzīvotāju novecošana, jauniešu izceļošana un darbaspēka sarukums.

Ja iedzīvotāju skaita samazināšanās tendences noteiktos reģionos netiks apvērstas, varētu vājināties ES konkurētspēja un padziļināties teritoriālā nelīdzsvarotība, kas savukārt vēl vairāk iedragās reģionu ekonomiskās spējas, radot aizvairojumu ES un reģionu spirālveida lejupslīdi, kas ved attīstības strupceļā. Tādu megatendenču konverģence kā demogrāfiskā lejupslīde, pārmaiņas globālajā ekonomikā un zaļā un digitālā pārkārtošanās, rada jaunas sadales problēmas, kam nepieciešami inovatīvi kohēzijas politikas risinājumi. Lauku un attālie reģioni, to vidū salas, tālākie reģioni, kalnu reģioni un iekšējo robežu reģioni, ir īpaši pakļauti ekonomikas lejupslīdes un iedzīvotāju skaita sarukuma riskam. Arī austrumu reģioni, kas robežojas ar Krieviju, Baltkrieviju un Ukrainu, saskaras ar paaugstinātiem drošības riskiem.

Tāpat reģioniem ir arī būtiska nozīme Eiropas konkurētspējā, tostarp izmantojot reģionālās pētniecības un inovācijas ekosistēmas, jo tie ir galvenie inovācijas, rūpniecības attīstības un ekonomikas izaugsmes virzītājspēki. Lai stiprinātu Eiropas konkurētspēju un aizsargātu vienotā tirgus integritāti, reģioni ir jāiespēcina kā svarīgi partneri kohēzijas politikas īstenošanā. Vietējās un reģionālās pašvaldības pārvalda lielu daļu publisko investīciju ES, tāpēc tām ir būtiska loma inovācijas veicināšanā, ilgtspējas sekmēšanā un Eiropas stratēģiskās autonomijas stiprināšanā. Ja netiks īstenota spēcīga daudzlīmeņu pārvaldība un vietējiem apstākļiem pielāgota pieeja, pastāv risks, ka tā vietā, lai pilnvērtīgi atraisītu izaugsmes potenciālu, ES teritoriālās atšķirības var palielināties.

Šīs pārmaiņas būtiski ietekmē ekonomikas dzīvotspēju, darba tirgus dinamiku un sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu vai piekļuvi tiem. Cilvēki, kas dzīvo reģionos, kuros vērojama lejupslīde, bieži jūtas spiesti pārcelties, jo nav pietiekami daudz darbvietu, labu skolu, slimnīcu vai piekļuves nepieciešamajiem pakalpojumiem, lai viņiem saglabātos labs dzīves līmenis. Cilvēku, it sevišķi jauniešu, aizplūšana var saasināt jau tā sarežģīto ekonomisko situāciju.

Ir svarīgi savākt visaptverošus datus un pierādījumus, lai apzinātu ES reģionus, kurus šīs akūtās problēmas skar vismagāk, un lai noskaidrotu, kāds atbalsts vajadzīgs vietējo kopienu izaugsmei un panākumiem. Izmantodama savas daudzās nozaru rīcībpolitikas un iniciatīvas, ES jau šobrīd atbalsta tādu intervences pasākumu izstrādi un īstenošanu, kas sekmē tiesības palikt. Ir ļoti svarīgi, ka rīcībpolitiskie intervences pasākumi ir savstarpēji saskaņoti, tostarp tādās jomās kā konkurētspēja, nodarbinātība, lauku attīstība, mobilitāte (pārcelšanās), tūrisms, prasmes, savienotība, jaunieši, vienlīdzība un nediskriminācija, pētniecība un inovācija. Lai rastu daudzdimensionālus un iedarbīgus risinājumus, ir vajadzīgas arī integrētas pieejas un konkrētai vietai pielāgota rīcībpolitika, jo reģionālajām un vietējām pašvaldībām ir plašas zināšanas par savu teritoriju konkrētajām priekšrocībām un trūkumiem.

Pieredze, ko viens reģions guvis konkrētu problēmu risināšanā un inovatīvu stratēģiju izmantošanā, var sniegt vērtīgu ieskatu, kas var būt noderīgs citās jomās. Dalīšanās gūtajā pieredzē var būt noderīga, jo tā var palīdzēt citiem aktoriem risināt līdzīgas problēmas un uzlabot pašiem savas attīstības iniciatīvas.

Bez ES rīcības būs arvien grūtāk apzināt tos reģionus un teritorijas, kuriem ir vislielākās grūtības atbalstīt savas kopienas un veicināt konkurētspēju, izaugsmi un labklājību. Tā rezultātā varētu netikt pamanītas grūtībās nonākušo reģionu neatliekamākās vajadzības, kas varētu novest pie neefektīvas resursu iedales un mazināt to intervences pasākumu iedarbīgumu, kuru mērķis ir nodrošināt, ka visiem iedzīvotājiem ir

faktiskas tiesības palikt vietā, ko viņi sauc par mājām. Tiktu arī palaista garām iespēja gūt vērtīgas mācības un dalīties pieredzē, kā rezultātā netiktu pilnvērtīgi izmantotas iespējas, ko paver pieejamie risinājumi.
ES rīcības pamats (juridiskais pamats un subsidiaritātes pārbaude)
Juridiskais pamats
Šī iniciatīva ietilpst politikas jomā (ekonomiskā, sociālā un teritoriālā kohēzija), kurā ES un tās dalībvalstīm ir dalīta kompetence. Līguma par Eiropas Savienības darbību 174. pantā Eiropas Savienībai tiek paredzēts izstrādāt un veikt darbības, kas stiprina tās ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju, lai veicinātu tās vispārēju harmonisku attīstību. Noteikumi liecina, ka Savienībai jo īpaši būtu jātiecas mazināt būtiskas dažādu reģionu attīstības līmeņa atšķirības un vismazāk attīstīto reģionu atpalicību. No reģioniem, uz kuriem tas attiecas, īpaša uzmanība ir veltīta lauku apvidiem, apvidiem, kurus skar rūpniecības restrukturizācija, kā arī reģioniem, kuros ir būtiski un pastāvīgi dabiski vai demogrāfiski traucēkļi, piemēram, galējie ziemeļu reģioni ar mazu iedzīvotāju blīvumu, kā arī salas un pārrobežu un kalnu reģioni.
Praktiska ES rīcības nepieciešamība
ES jau gadu desmitiem palīdz ES reģioniem un teritorijām īstenot ES rīcībpolitikas un prioritātes. ES rīcības priekšrocības izriet no tā, ka tā papildina ES dalībvalstu sniegto atbalstu. ES rīcībai ir īpaša vērtība, jo tā i) nodrošina lēmumu pieņemšanai un īstenošanai vajadzīgo informāciju visos pārvaldības līmeņos, ii) sniedz pielāgotu atbalstu, arī paraugpraksi, iii) stimulē politiskus rīkoties un uzņemties saistības, iv) mobilizē lēmumu pieņēmējus un sadarbības partnerus, arī plašu sabiedrību un v) paver iespēju reģioniem neatkarīgi no to lieluma un atrašanās vietas izmantot priekšrocības, ko sniedz ES rīcība, plaša apmaiņa, tīklošanās un kopdarbība. Lai risinātu to cilvēku vajadzības un problēmas, kuri dzīvo reģionos, kuros vērojama lejupslīde, ir vajadzīga strukturēta pieeja un pastāvīgas investīcijas. Pretējā gadījumā pastāv risks, ka reģionos, kuros vērojama lejupslīde, neapmierinātība tikai pieaugs un attīstība ilgstoši būs strupceļā.
B. Ko un kādā veidā ar iniciatīvu plānots panākt
Paredzamā ietekme
Paredzams, ka iniciatīva nodrošinās saskaņotāku un iedarbīgāku ES rīcību, kas reģioniem un teritorijām, jo īpaši tiem, kurus strukturālās pārmaiņas, stagnējoša ekonomikas izaugsme un iedzīvotāju skaita samazināšanās skar visvairāk, palīdzēs pārvarēt reģionālo attīstību kavējošos šķēršļus. Tā ES dalībvalstīm, reģioniem un vietējām pašvaldībām palīdzēs izstrādāt pielāgotu, konkrētai vietai atbilstošu rīcībpolitiku un stratēģijas, kuru uzmanības centrā ir investīcijas un reformas, kas nepieciešamas, lai kāpinātu konkurētspēju, atbalstītu ilgtspējīgu attīstību, piesaistītu cilvēkus šiem reģioniem un nostiprinātu tiesības palikt. Sagaidāms, ka šī iniciatīva palīdzēs sasniegt vairākus attiecīgos Apvienoto Nāciju Organizācijas Ilgtspējīgas attīstības programmas 2030. gadam mērķus, kas cita starpā ietver labu veselību un labbūtību, pienācīgas kvalitātes nodarbinātību un ekonomikas izaugsmi, rūpniecību, inovāciju un infrastruktūru, kā arī ilgtspējīgas pilsētas un kopienas.
Turpmākā pārraudzība
Iniciatīvas īstenošanas uzraudzība tiks nodrošināta, vācot datus tās dažādos pasākumu ietvaros, kurus izmantos nākotnes pasākumos un rīcībpolitikas iniciatīvās.
C. Labāks regulējums
Ietekmes novērtējums

Šī iniciatīva tiks izstrādāta kā Komisijas paziņojums. Tā nerezultēsies jaunās finansējuma plūsmās vai tiesību aktu priekšlikumos, tāpēc nav paredzēts veikt ietekmes novērtējumu. Iniciatīva sniegs norādījumus par ES fondu plānošanu un īstenošanu, balstīsies uz esošajām ES rīcībpolitikām un demonstrēs sekmīgus rīcībpolitikas īstenošanas piemērus. Ja pēc tam tiks sagatavoti rīcībpolitikas priekšlikumi, tiem ietekmes novērtējums tiks veikts atsevišķi.

Apspriešanas stratēģija

Komisija vēlas saņemt atsauksmes no iedzīvotājiem un ieinteresētajām personām visā Eiropas Savienībā. Sabiedrība tiek aicināta reaģēt uz šo uzaicinājumu sniegt atsauksmes. Tiks rīkota arī Eurobarometra aptauja par tiesībām palikt, kuras mērķis būs noskaidrot iedzīvotāju viedokli par galvenajiem apstākļiem un faktoriem, kas ietekmē indivīda lēmumu palikt noteiktā vietā, kā arī par to, kā publiskās rīcībpolitikas var sekmēt labklājību un vairo ES reģionu pievilcību.

Uzaicinājums iesniegt atsauksmes tiks popularizēts REGIO ĢD komunikācijas kanālos. Atbildes var sniegt jebkurā no 24 ES oficiālajām valodām portālā [“Izsakiet viedokli”](#) (Komisijas centrālajā sabiedrisko apspriešanu lapā). Tiks sagatavots kopsavilkuma ziņojums ar visu apspriešanas rezultātu rezumējumu.